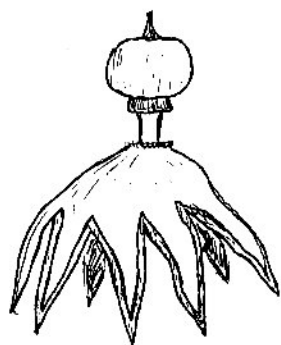

kretsar anses luddtickan starkt missgynnad av skogsbruk och därför minskande.

Bland skivlingar kan nämnas arter som gallhätta och tuvhätta, som växer på mossiga stambaser av ek. Vårredling och fransskivling har hittats i området, liksom purpurfotad spindling, besk vaxskivling, zonkamskivling och svavelmusseron. Svart vårsål, blek grönsål och stenmurkla kan ses redan i maj, liksom kottehättan.

I bäcken förekommer bäckmurklingen rikligt, där den växer på pinnar som ligger helt under vattenytan. Ett trevligt fynd gjordes nyligen, nämligen 13 st höstgamla exemplar av kamjordstjärna, *Geastrum pectinatum*, som stack upp sina rökbollar ovan barrmattan under en av gammelngranarna.

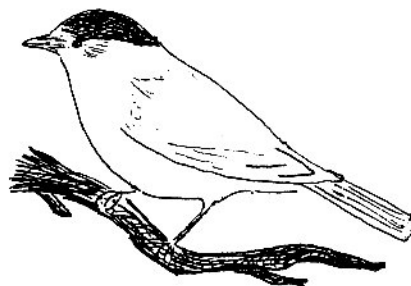
Kamjordstjärna

Fågellivet

En tidig morgon i maj sjunger svarthätta och grönsångare och man kan höra kungsfågel, trädkrypare och korsnäbbar. Från Långsjön ropar lomen och skräpar vittfågeln, fisk-

tärnor och fiskmåsar, som häckar på tallholmen i sjön.

Med litet tur i bagaget kan i början på juni den lilla flugsnapparen finnas i lunden och större hackspetten tycks vara allerstädes närvarande. Höstens fågelbegivenhet i lunden är nötkråkan, som då kan höras skrika eller ivrigt hamrande hasselnötter. Någon uggle eller annan rovfågel kan överraska besökaren.

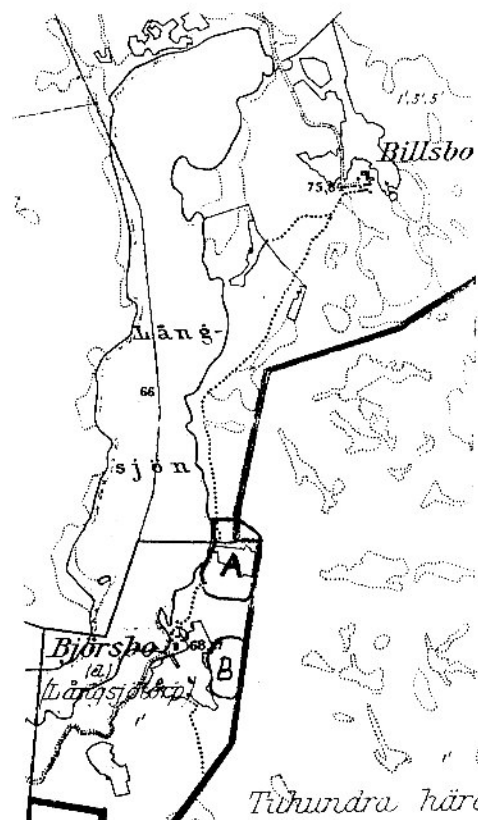

Svarthätta

Att skydda och utveckla naturvärdena

Som nämnts tog Ulf Malmgren 1980 upp naturvårdsönskemål i samband med presentationen av lundområdet. I Naturskyddsföreningen är vi nu beredda att inleda och fullfölja restaureringsåtgärder för att rädda ekarna och andra naturvärden inom vissa avsnitt av lunden. Vi har i det avseendet inlett diskussioner med markägarna. Dessa har visat positivt intresse och AssiDomän har avsatt två kärnområden som nyckelbiotoper, vilka nu är undantagna från framtida rationellt skogsbruk.

Främst handlar det om att friställa delar av ek- lind- och hasselbestånden, genom borthuggning av främst gran. Målsättningen är, att få en luckigare skog, som räddar ädellövet från att dö och som förhoppningsvis kan få spenörten, vippärten och brudbrödet att åter blomma i Björsholunden!

Området som markerats med A på kartan är den egentliga Björsholunden med stort inslag av ek, lind och hassel. Område B utgör ett mindre kärnområde med mest gammal grov barrskog. Naturvärdena som beskrivs i uppsatsen är hämtade från båda områdena. (Ekonomiska kartan från 1907).

Spenört.
Bild ur
Nordiska
Floran.

“90-årsdagen”

SNF bildades 16 maj år 1909. Följdaktligen firades 90-årsdagen denna dag, på många platser runt om i landet. I Sura hade vi valt att samlas vid Björsholunden vid Långsjön, dit vi inbjudit allmänheten, bl a för särskild visning av Björsholunden. Ett 30-tal personer slöt upp under eftermiddagen och tog del av vår utställning “Rädda skogens liv”, köpte naturböcker och kampanj-nålar, avnjöt förfriskning och tycktes trivas på Björsholunds gårdstun.

Kjell och Tom guidade runt i lunden och visade grova ädellövråd, lunglaven och annat intressant. Vi hade också anledning att vara glada och fira i dubbel bemärkelse, då markägarna AssiDomän AB och Tidundra lovat att skydda sina delar av lunden.

Sett och hört i markerna

av Mikael Leppälampi

När detta skrivs, i lövsprickningstid, har tjäder- och orrspelskulmen avtagit. Tropikflyttare såsom **rödstjärt** och **svartvit flugsnappare** har precis anlänt. De kom under natten och att vakna till deras sång är lika härligt varje år! Genast så uppstår kiv om "bostäderna" där **talgoxen** kanske redan ligger och ruvar i någon holk.

"Sett och hört" börjar från 1/12 -98, där vi slutade sist. Under vintern uppehöll sig stora mängder **gråsiskor** vid våra småfågelutfodringar. Bland alla siskor sågs enstaka **snösiskor** och **brunsiskor** (ras av gråsiska). Rapporter om sjuka och döda fåglar, till följd av stora ansamlingar kring borden, kom i snösmältningstid.

Tallbiten hade invasionstendenser och sågs med småflockar på många platser. 9/12 sågs en stor flock **domherrar** (110 ex) vid en åkerlapp vid Muren. I en villaträdgård på Blåbärsvägen i sura fanns en **rödhake** 20/12 samt **bergfink** som övervintrade. **Gråspett** har setts vid Korpellet, Virsbo, 29/12 och vid Ramstorp 30/1. I Gammelby utspelade sig ett drama, då en **gråspett** blev skrämmd från "fläsksvålen" och råkade flyga mot ett altanfönster. Spetten låg orörlig en stund men kvicknade sedan till och flög till skogs.

En flock på 61 **kanadagäss** sågs vid Gnien 30/12. På Storängen fanns 2 **fjällvråkar** 20/1. Den 7/3 rastade en **alfågel** i Gnien.

Smågnagare fanns det gott om i skogarna i vinter vilket fick ugglorna att börja ropa. Sammanlagt hördes ca 40 **pärlugglor** och 3 **slagugglor** i kommunen. I början av året uppehöll sig en **dovhjort** ("spetsbock") inne på bruksområdet i sura, hur den nu hamnat där!? Senast den observerades var i mars och då var den på väg österut vid Storängen. **Vinterhämling** fanns med ett 50-tal ex. vid en linåker vid Grindstugan 16/3.

Trädlärka har rapporterats från Lisjö ängar 20/3, Gnien 26/3, Hovmossen 27/3, söder Långsjön 3/4 och med 2 ex. vid Timmermossen i april. Den 7/4 sjöng en **svart rödstjärt** på sura bruksområde. Vid Lisjö ängar sågs **råka** 25/3. Två råkor fanns vid Gnien 23/3. **Spetsbergsgås** och 2 **bläsgäss** sågs sträcka vid Gnien 23/3. Bläsgäss rastade med 3 ex. vid Gnien från 29-31/3 och 1 ex. vid Lisjö ängar 31/3.

Snatterandspår har setts vid flera tillfällen i vår, bl a vid Gnien 31/3, 3/4, 5/4 samt 13/4 och på de övervämmade västsuragårderna 4/4 och

Turkiesjön 20/4. Första **gransångaren** sjöng vid Lisjö ängar 3/4, 2 ex samma lokal 24/4, Baståsen 22/4 och vid Ulvramen med 2 ex 26/4. Vid Gnien fanns ett par **brunand** 31/3 och ett par **årta** 6/4. Västersjön rastades av ett par **sjöorre** 20/4.

12 **skäggmesar** fanns i vassen utanför Baståsens jordpir, Glåpen, 22/4. En **småskrake** (hane) fanns i Glåpen och Sörsjön 22/4 samt ett par i Östersjön 23/4 och Gnien 25/4.

Ringtrast. Teckning: Mikael Leppälampi

Flera fynd av **ringtrast** föreligger från slutet av april. Hela 3 ex (hannar) sågs samtidigt på gårdet mellan GIA-gården och Norrsjölunden den 22/4. Trastarna hördes t o m sjunga när de ibland satte sig i skogskanten. Vidare har fynd gjorts med 1 ex vid Kyrkbyn 19/4, Sörby 23/4, Åliden 23/4 samt vid Skogsmuren 26/4.

Stenknäck satte sig i toppen av ett träd vid Blåbärsvägen, sura, 23/4 och vid Snickarberget sågs 2 ex sträcka. **Svarthakedopping** rapporteras med 1 ex vid Gnien från 23/4-27/4.

Sveriges ornitologiska förening, SOF, hade sitt årsmöte på Västsura sista helgen i april. Temat var "Levande fågelvåtmarker". Den grupp som då besökte Lisjö ängar (24/4) fick se en **pilgrimsfalk** bli jagad av **brun kärrhök**. En hona pilgrimsfalk fanns även vid Gnien 27/4.

Den 25/4 rastade 5 **alfåglar** (4 hannar, 1 hona) i Östersjön och 2 **ejdrar** (hannar) i Glåpen. En sen **fjällvråk** fanns vid Lisjö ängar 25/4 och 5 ex vid Råiken 18/4. Kanske var det den goda gnagarförekomsten som gjorde att de dröjde sig kvar. En **Glada** (röd) sågs vid Gnien 26/4. Det är det tredje fyndet från Surahammars kommun!

En **rödbena** fanns vid Högbymaden 27/4 och 17 **storskarvar** sågs sträcka söderut vid samma lokal 28/4. Den 1 maj låg 7 **bergänder** (3 hannar, 4 honor) i Västersjön och samma dag 2 **sjöorrar** i Östersjön.

Avslutningsvis ett litet märkligt fynd som Lennart Eriksson gjorde vid Bäckeslätt den 1/5, då han hittade en nyss överkörd **dvärgvessla**. Djuret hade vita framtassar. I litteraturen anges att endast ett säkert fynd tidigare rapporterats från Västmanland. Det fyndet är från 1950-talet och gjordes som bekant är, av Harald Wederus.

Notiser

Årsmöte kryddat med ägretthäger

Länsförbundet höll sin årsstämma på Askövikens naturum den 7/4. Christer Svensk är föreståndare för naturskolan som bedrivs där, vilken han inledningsvis berättade om. Årsmötet leddes av Birgitta Larsson från riksstyrelsen och till vardags aktiv i Sigtuna-kretsen.

Till ordförande för Naturskyddsföreningen i Västmanland omvaldes enhälligt Kjell Eklund.

Efter mötesförhandlingarna och det sedvanliga kaffet drog några av deltagarna iväg i hällande regn och på leriga stigar till fågeltornet, varifrån den under dagen uppdykande ägretthägern beskådades, liksom några vinterhämplingar.

Det 45:e årsmötet på hemmaplan

Föreningens årsmöte avhölls i mars i Hembydsgården och samtliga i den gamla styrelsen omvaldes. Till ny suppleant valdes Joakim Kraft efter Lars Persson som tidigare flyttat från Surahammar. Lars tackas för sina insatser i föreningsarbetet.

Seppo Leppälampi visade ett uppskattat program med diabilder från naturen i suratrakten under 1970-talet.

"Namnbyte"

Vid årsmötet framlade styrelsen ett förslag på namnändring, vilket godkändes av mötet. Det nya förenklade namnet är fortsättningsvis **Surahammars Naturskyddsförening**. Förkortningen SBF (Surahammars biologiska förening) är därmed uttraderat.

Flohäll 18/4 - i regn och rusk

Tre "tappra" personer förenades vid 7.30-tiden på morgonkulan vid Skommarbo norr om Virsbo, drog på sig regnställen och drog iväg mot nya och spännande mål. Nya marker var det nämligen för Mikael och under-teknad. För stigfinnaren för dagen, Seppo Ormiskangas, var det något av hemmamarker.

I markerna fanns nysnö och spåren berättade att skogshare och räv korsat ängsbergsvägen under natten. Snart vek vi av väster ut och passerade Lilla Skommarbo innan vi via gammal körväg nådde de småbrutna odlingsmarkerna ner mot Halvarsviken. Här rinner en bäck i vilken man byggt vallar och skapat ett par trevliga viltvatten. I dessa fanns något gräsandpar och knipa och på vattenfylld stubbåker vilade 10-talet kanadagäss. På nämnda stubbåker spatserade en ensam trana.

Ute på Uddberget hade vi fin utsikt över Åmänningen med Långöarna och övriga holmar. I sjön noterade vi häger, storlom, smålom, gråtrut, skrattnås, fisknås och kanadagås och platsen var väl vald för en värmande

kaffetår. Vi rundade udden och studerade några mäktiga strandnära furor, och på en av dessa växte talticka.

Nyfikna på Stupbergets NV-brant drog vi oss dit och fann bl a inslag av spännande blandskog med gran och asp. Ett fint svampfynd gjordes här, om än höstgammalt sådant, nämligen koralltaggsvamp *Hericium coralloides*, växande på en "hängande" asplåga. En ganska grov ask hittade vi i ett mindre sumpskogsparti.

Den regniga promenaden tog sin fortsättning över ganska oländig terräng söderut till byn Flohäll, som mest bestod av sommarstugor, tätt placerade i en stugby.

Matsäckarna tömdes vid åmynningen där ett par knölsvanor flög lågt över vattenytan och där vi bestämde oss för att slutligen besöka Väster Mursjön. Vid sjön, som var fågeltom, hade man nyligen avverkat ett större hygge. Sista biten mot bilarna blev tung och vätan började göra sig påmind såväl "utan- som innanpå". Men som sagt, vi hade bra kläder och då finns ju som bekant inget dåligt väder!

Tom Sävström

Fagning i Muren 24/4 - en insats för ängens mångfald!

Även om det denna soliga och varma dag inte gick att förnimma mycket av slätterängens biologiska mångfald, vet vi att om några veckor den bjuda på fager blomsterprakt. De första blom-

morna var dock nyutsprungna - vit-sippa och vårfryle - den sistnämndas skönhet granskad i lupp. Det ihopräfsade riset och lövhögarna eldades upp och på backrute-lokalen genomfördes en försiktig gräsbränning.

För övrigt kan nämnas Lasses och Franks grind, dagen till ära i stabilar "formdesign", som nu hängdes på plats.

"Den blomstertid nu kommer, med lust och fågring stor". Ja, nu återstår bara väntan på mångfalden och spänningen kring frågor som - hur många brudsporrar blir det i år, poppar violetta fingersvampen upp igen...? Den som söker finner svaren!

Tom Sävström

Mård på visit

Att en mård tar sig in i ett tättbebyggt samhälle hör inte till vanligheterna. Det annars mycket skygga djuret uppenbarade sig emellertid för en tid sedan inne i Surahammar, närmare bestämt vid Ekängsvägen, dit den troligtvis kommit norrifrån utmed Kolbäcksan.

Bengt Jonsson var påpassligt framme med kameran och "fångade" mården sedan den klättrat upp i ett träd vid åkanten, dit den blivit uppskrämd av en katt.

Artur Hjerpe

"Utblick"

Hornborgasjön i april - dansgala med tusentals deltagare

av Tom Sävström

"Om storken kom med lasten, så var väl tranan där steget före". Kanske var det så för tranan - mytomspunnen och som bland djuren fått framstå som symbolen för kärlek och fruktsamhet. Omhuldad är i alla händelser denna ståtliga och pampiga fågel.

I Västergötland har den en stark ställning i folklivet. Vid sin ankomst på våren "bär tranan ljus i säng". Det betyder att man stoppar undan ljus och talgdankar och lägger sig när det är för mörkt att arbeta. För att få tur med skörden ska man "springa trana". Hela gårdens befolkning, gammal som ung, springer baklänges tre varv, runt gården. Utan kläder och barfota - det ger bäst resultat. Och om påsken ska det vara trankort, ritade av barnen i bygden, som helst ska slängas in genom det öppna fönstret hos alla grannar i byn.

Ja, om tranan och mycket annat trevligt gick "snacket" i bussen till Hornborgasjön den 9 april i år. För första gången skulle vi, ett gäng på 25 fågelintresserade, de flesta varande i den högre vitala medelåldern, uppleva den så vitt omtalade trandansen med tusentalet fåglar i flockarna. Innan vi var framme vid Hornborga Naturum hade vi bjudits på kaffe och fralla på Hotell Nedre Vättern i Askersund

samt avnjutit lunch på Billinge Hus i Skövde. (Detta ingick i resans pris på 490 kr, arrangerad av MIX Resor, Västerås).

Hornborgasjöns 10-12 000 tranor övervintrar i Extremadura i sydvästra Spanien. Som bekant återvänder de första redan i mars och det är oftast de tranor som häckar i området. Kring den 10-12 april når antalet tranor sin kulmen, då normalt 6-7000 fåglar finns på plats. Och vi hade tur, i år var det något tidigare och vi kunde se in i ett grått hav av 6000 tranor. Platsen där skådespelet kan upplevas är vid Naturum Trandansen i sjöns SV del. Anläggningen har byggts av Vägverket som en exklusiv rastplats utmed väg 184.

Restaurerad våtmark

Men Hornborgasjön är inte bara tranor. Det urgamla samspelet mellan människa och den natur som omger henne, är här uppenbar. Man kan följa våra fotspår 10 000 år tillbaka i tiden. Människan har jagat, fiskat och brukat jorden. Vi kan se vådan av att försöka manipulera en ömtålig naturtyp. Hornborgasjön höll på att helt försvinna på grund av flera sjösänkningar som gjordes för att vinna åkermark. Efter sista sjösänkningen exploderade vassen och om sommaren kunde man gå

torrskodd över sjön. Nu, efter årtal av restaureringsåtgärder, är sjön räddad åt eftervärlden och utgör en av världens värdefullaste våtmarker för fågellivet.

Hornborga Naturum

Vi började vårt besök vid Hornborga Naturum mitt på sjöns östra sida, efter att ha svängt av mot Varnhem. Naturumet drivs av Naturvårdsverket och utgör en pikant byggnad med utsiktstorn, cafeteria, guidningar, bildspel, försäljning av litteratur, holkar, konst m.m.

Vid vårt besök utmärktes två av sjöns karaktärsfåglar, skrattmåsen och sot-hönan, som fanns i stora antal. Tur hade vi också, då vi fick se ett par av den svarthalsade doppingen, en art som fanns häckande vid sjön med 110 par 1998. Noterbart var att grågåsen var allmän vid sjön, medan sädgåsen saknades.

Mera om tranan.

Tranorna väljer Hornborgasjön för att där finns gott om mat. Som matplats har den troligen en flerhundra-årig

tradition. Det som från början lockade tranor hit i större mängd var de jätteodlingar av potatis som då fanns i området. Odlingen hörde ihop med brännvinsbränningen på de båda slotten strax intill, Dagsnäs och Stora Bjurum.

Sista bränneriet stängde i början av 1970-talet och potatisodlingen upphörde. Stödutfodring med potatis skedde ett 10-tal år därefter men blev för arbetskrävande och dyrt.

Idag är potatisen ersatt med säd, främst korn, som Naturvårdsverket sprider ut på strandängen vid den nämnda Naturum Trandansen. Därmed får traktens bönder ha sin vårsädd ifred för fåglarna. En tranvår körs minst 70 ton korn ut, alltså mellan 1-2 ton per dygn. Kornet sprids på kvällen när fåglarna lämnat matplatsen för att bege sig ut i sjön för att sova.

Till sist; Hornborgasjön har en intressant natur- och kulturhistoria, (mycket rikt på fornminnen, ex. 290 gånggrifter i trakten), och mycket spännande att bjuda besökaren. På en dag hinner man bara skumma på ytan. Men besöket var ju främst inriktat på tranorna och där fick man sitt lystmäte. Det hände inte så mycket bland tranorna, de åt mest, och efter ett par timmar blev det en aning långtråkigt. Dessutom missade vi det stora "tranlyftet" när fåglarna bryter upp för övernattning. Nåväl, nu har vi i alla fall sett det som man hört talas så mycket om. Och som fågelintresserad bör man kanske ha sett den stora "dansgala" en gång i sitt liv.